

De Gelderse deelgeschillenrechter in familiezaken

De rechtbank Gelderland is op 17 maart 2021 gestart met een pilot voor deelgeschillenrecht in familiezaken. Voor bepaalde echtscheidingszaken is het mogelijk om over één punt waar partijen gezamenlijk, of met hulp van een mediator, niet uitkomen snel duidelijkheid te krijgen van een rechter. Marc Simon Thomas sprak met de initiatiefnemers van dit project: rechter Frans van Arem en de mediators Anneke van der Molen en Peter van der Lugt.

DOOR MARC SIMON THOMAS

De Gelderse pilot is ontwikkeld onder de vlag van maatschappelijk effectieve rechtspraak (MER): de procedure is voor rechtzoekenden dan ook eenvoudiger, sneller en goedkoper. De drijvende kracht achter dit project is rechter, met een groot hart voor mediation, Frans van Arem. De mediators Anneke van der Molen en Peter van der Lugt hebben met hem aan de wieg van dit experiment gestaan. Marc Simon Thomas sprak namens de redactie met dit drietal over de totstandkoming van de pilot en de huidige stand van zaken.

Hoe het begon

Het begon allemaal met de begeleiding van echtscheidingen door de mediators Van der Molen en Van der Lugt. In een co-mediation hadden zij zo ongeveer alles kunnen regelen, behalve een verhuishraag. 'Van meet af aan was duidelijk dat er een heet hangijzer was, en dat was de woonplaats van de dochter', zo legt Van der Lugt uit. En dat bleek tot het eind een voor partijen onoplosbaar probleem. Op het idee gebracht door een artikel van Steven de Winter in *Tijdschrift Conflicthantering* 2017/5 over de MER-pilot met de spreekuurrechter in Noord-Nederland gingen beide mediators op zoek naar mogelijkheden binnen de rechtspraak in hun eigen regio. Al snel werd hen duidelijk dat uitspraken door rechters in deelgeschillen wel tot de mogelijkheden behoorden, maar nou net niet in familiezaken. Toen dacht Anneke van

der Molen aan rechter Frans van Arem, een creatieve en innovatieve rechter bij wie ze wel eens terecht zouden kunnen. Zo is het balletje gaan rollen.

Frans van Arem herkende in hun verzoek meteen een 'superidee' voor innovatie van rechtspraak. Maar tegelijkertijd moest hij terugdenken aan de periode waarin mediation naast rechtspraak, eind jaren negentig van de vorige eeuw, als project startte en waarbij het tot 2007 duurde dat deze pilot als landelijke werkwijze werd ingevoerd.¹ Als toenmalig projectleider bij de rechtbank Zwolle kon hij zich dat proces nog maar al te goed herinneren. Het tot volwassenheid brengen van innovatieve ideeën binnen de rechtspraak is vaak een kwestie van lange adem, is zijn ervaring.

Vanaf de start bleek brede belangstelling voor het idee van een deelgeschillenrechter in familiezaken te bestaan, zowel intern bij de Gelderse rechtbank als bij externe ketenpartners. Ook waren er terechte zorgen over de juridische grondslagen. Met hulp van de interne en externe leden van de klankbordgroep bij het project is uiteindelijk een aanpak gekozen waar iedereen zich in kon vinden. Het project kwam pas echt in beweging nadat Van Arem zelf (geïnspireerd door een hbo-afstudeerscriptie van Ruben van den Boogaard), in de avonduren van de laatste weken van 2020, een en ander eens goed op papier wist te zetten. 'En zowaar,' zo vertelt Van Arem monter, 'als je het maar inbedt in het

Marc Simon Thomas
is redactielid van dit
tijdschrift.

Anneke van der Meulen

Frans van Arem

Peter van der Lugt

juridische systeem', dan kan er veel. En inderdaad, zijn avondarbeid heeft in januari 2021 het twintig pagina's dikke projectplan *de Gelderse Deelgeschillenrechter in Familiezaken*² opgeleverd en op 17 maart 2021 is deze nieuwe vorm van laagdrempelige en snelle rechtspraak al op de locaties Arnhem en Zutphen als proef van start gegaan.³

Voor wie is het bedoeld?

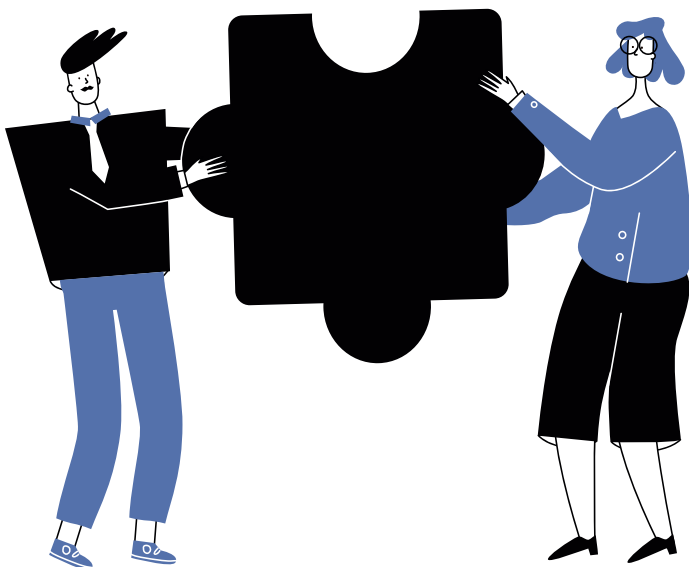
De deelgeschillenrechter in familiezaken is er voor (ex-) samenwoners, geregistreerd partners en echtgenoten. Het deelgeschil dat aan de rechter wordt voorgelegd hoeft niet per se de kern van het conflict te betreffen, maar staat de verdere afhandeling – door onderling overleg – daarvan wel in de weg. Belangrijke voorwaarde is dat de partners hun lopende problemen of het einde van hun relatie wel in der minne willen oplossen. Net als bij vergelijkbare MER-projecten zoals de spreekuurrechter in Noord-Nederland, de Rotterdamse regelrechter, de Haagse wijkrechter of de Overijsselse overlegrechter gaat het erom tot een schikking te komen en is onderhandelingsbereidheid een vereiste.⁴ 'Wil je gelijk of wil je geluk?' is de vraag die rechter Van Arem de partners voorlegt. Pas indien schikken niet lukt, gaat de rechter over tot beslissen. De gemeenschappelijke belangen staan daarbij voorop.

Een voorwaarde voor aanmelding van een zaak bij de deelgeschillenrechter in familiezaken is dat partijen zich laten begeleiden door een MfN-mediator of -mediators, een bemiddelend advocaat of een notaris. Ten minste een van de partners dient in Gelderland te wonen op het moment van aanmelden en de aanmelding dient door beide partners gedaan te worden – een verzoek van een van hen is niet mogelijk. Alleen familierechtelijke kwesties die op grond van artikel 96 Rechtsvordering (Rv) of Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (BW) aan een rechter kunnen worden voorgelegd komen voor de deelgeschillenprocedure in aanmerking. De geschillen die op basis van artikel 96 Rv aan de deelgeschillenrechter of kantonrechter kunnen worden voorgelegd betreffen zaken waarbij geen kinderen zijn betrokken. Zijn er wel kinderen betrokken, bijvoorbeeld bij omgangszaken, alimentatie of verhuizing, dan loopt het deelgeschil via het familierecht van Boek 1 BW. Ten slotte moet het over een overzichtelijke kwestie gaan, met een niet al te omvangrijk dossier en met een overzichtelijke rechtsvraag. Het gaat om het beslechten van één kwestie in het totaal aan onderwerpen waarover de partijen met elkaar in onderhandeling zijn.

Voorbeelden van zaken die op grond van artikel 96 Rv door partijen zelf aan te brengen zijn betreffen de (echtelijke) woning, zoals de waardevaststelling of het aanwijzen van een makelaar voor de verkoop. Ook deelgeschillen over de boedelscheiding, partneralimentatie of een regeling voor huisdieren komen in aanmerking. Kwesties inzake Boek 1 BW, die via een advocaat moeten worden aangebracht, betreffen deelgeschillen in het ouderschapsplan over de minderjarige kinderen, geschillen over erkenning van en het gezag over minderjarige kinderen en onderdelen van de kinderalimentatie. Zaken die niet in aanmerking komen voor een deelgeschillenprocedure betreffen het uitspreken van de echtscheiding, scheiding van tafel en bed, ontbinding van het geregistreerd partnerschap en het wijzigen van voornaam en/of achternaam.⁵

Hoe gaat het in zijn werk?

Het begint ermee dat partijen, samen met de MfN-mediator, een advocaat of een notaris een aanvraagformulier invullen. Bij artikel 96 Rv-zaken ondertekenen beide partners het aanvraagformulier. Bij Boek 1 BW-zaken is het de advocaat

die namens partijen het formulier invult en ondertekent. Het aanvraagformulier wordt vervolgens aan de rechtbank gemaild. Binnen twee weken na binnenkomst bij de griffie van de afdeling familierecht wordt een gesprek (een zitting) gepland op de locatie Arnhem of de locatie Zutphen. De beide partners ontvangen hier een schriftelijke uitnodiging voor. Voor zo'n gesprek met de rechter wordt in principe anderhalf uur uitgetrokken. Eerst wordt de mogelijkheid van schikken onderzocht. Levert dat niks op, dan doet de rechter alsnog uitspraak in de zaak, in beginsel uiterlijk een week na de zitting, tenzij nadere informatie nodig is, waarover dan separate afspraken worden gemaakt.

Tijdens de zitting gaat het erom dat partijen hun eigen verhaal vertellen. Bij reguliere zittingen worden vaak uitgebreide processtukken (geschreven door advocaten) ingediend, terwijl dat bij een zitting van een deelgeschillenrechter in familiezaken juist niet de bedoeling is. Het gaat om een – zo open mogelijk – gesprek. Vooral omdat de zitting is bedoeld om de mogelijkheden van een schikking te onderzoeken zullen beide partners ook aanwezig moeten zijn. Het is voor hen dan ook niet mogelijk om zich te laten vertegenwoordigen zonder fysiek aanwezig te zijn. De MfN-mediator, de advocaat of de notaris mag wel aanwezig zijn. De deelgeschillenrechter voert het gesprek echter met de beide partners. Dit vraagt van de betrokken rechters bepaalde vaardigheden in gesprekstechnieken en in het begeleiden van onderhandelingen. Zij krijgen daarvoor een verkorte opleiding die zich richt op mediationvaardigheden met als basis Harvard-onderhandelen.

Aan het eind van het gesprek zijn er drie mogelijke uitkomsten. Indien de partners er samen met de rechter uitkomen, dan worden hun afspraken in een proces-verbaal vastgelegd, dat wordt ondertekend door de rechter, de griffier die bij de zitting aanwezig is, en door de beide partners. Een tweede mogelijkheid is dat de rechter nog aanvullende informatie nodig heeft, daar worden dan nadere afspraken over gemaakt. En ten slotte, mochten partijen er samen niet uitkomen, maar weet de deelgeschillenrechter voldoende om uitspraak te doen, dan volgt zo'n uitspraak binnen een week. De uitkomst van de deelgeschillenprocedure wordt vervolgens meegenomen in de vaststellingsovereenkomst die als afronding van de mediation – waar het uiteindelijk allemaal mee begon – wordt opgemaakt. Voor een deelgeschillenprocedure betalen de beide partners € 85 griffierecht (2021) en er wordt ook aan hen gevraagd een evaluatieformulier in te vullen.

Rol van de mediator

De MfN-mediator mag dus bij de deelgeschillenzitting aanwezig zijn. Een bemiddelend advocaat mag dat ook, maar dan is wel het vereiste dat beide advocaten aanwezig zijn, om zo de *equality of arms* te waarborgen. Voor de neutrale en onpartijdige mediator, die juist niet de kant van een van de partners vertegenwoordigt, geldt die voorwaarde per definitie niet. De vraag is wat je als mediator kunt betekenen tijdens zo'n zitting. Anneke van der Molen en Peter van der Lugt kunnen zich zo voorstellen dat hun aanwezigheid alleen al een drempelverlagende werking kan hebben voor partijen. Een gang naar de rechter, het betre-

den van een rechtbank vergt vaak wel een bepaalde stap van partijen. Als mediator ga je uit support voor beide partners mee naar de zitting. De onpartijdigheid van de mediator dient echter voorop te blijven staan en dat beperkt uiteraard de inhoudelijke rol van die mediator in het gesprek met de deelgeschillenrechter. Maar wat je als mediator ter zitting hoort en ziet kan wel weer worden meegenomen in de vervolggesprekken die na het proces-verbaal of de uitspraak nog worden gevoerd.

Wat je als mediator ter zitting hoort en ziet kan worden meegenomen in de vervolggesprekken die na het proces-verbaal of de uitspraak worden gevoerd

Er zit ook een ingewikkelde kant aan de gang naar een deelgeschillenrechter, zo erkent Anneke van der Molen. En dat is dat je in een mediation zit, met als doel er samen uit te komen, en dat je dan op enig moment moet suggereren om toch naar een rechter – met doorzettingsmacht – te stappen. De combinatie van 'er samen uitkomen' en 'een derde laten beslissen' is een interessante mix. En vaak, zo is haar ervaring, zie je dan weer een beweging bij partijen om er toch samen uit te willen komen zonder de gang naar de rechter. Ook al hoeft de suggestie om naar de rechter te gaan niet per se als drukmiddel te worden ingezet, het kan wel zo worden ervaren. En dan zie je dat wat in vaktermen 'de schaduwwerking van het recht' wordt genoemd. Of zoals Frans van Arem het verwoordt: 'Ons project werpt een positieve schaduw vooruit.'

Ten slotte

Terug naar de echtscheidingszaak en het heikele punt over de verhuisvraag van de dochter waar het project 'Gelderse deelgeschillenrechter in familiezaken' mee is begonnen. Hoe is het daarmee afgelopen? Voor de mediators Anneke van der

Molen en Peter van der Lugt erg frustrerend. Maar eveneens voor rechter Frans van Arem en zijn collega's op de rechtbank. In allerijl was een en ander op de rechtbank in Arnhem voor een eerste deelgeschillenprocedure in familiezaken in orde gebracht. De mediation was bijna afgerond, er hoefde alleen maar interventie van de rechter plaats te vinden. Omdat het een juridische, familierechtelijke procedure (Boek 1 BW) betrof hadden de beide mediators de partijen geadviseerd om

Vooralsnog gaan de initiatiefnemers onvermoeibaar door met het promoten van deze nieuwe vorm van laagdrempelige en snelle rechtspraak

contact te zoeken met een advocaat. En vervolgens heeft een van de partijen een advocaat gekregen die zei: 'Dat gaan we niet doen. Nú de mediation stoppen en dan neem ik het van je over', aldus Van der Lugt. En dat was, ongeveer de dag voordat de handtekening gezet zou worden, het einde van deze mediation.

Dit onverwachte einde van die betreffende mediation heeft echter niet in de weg gestaan van het verder tot wasdom komen van de pilot met de Gelderse deelgeschillenrechter in familiezaken. Maar net als bij andere experimenten in het kader van MER heeft ook de Gelderse pilot te maken met opstartproblemen. Tot op moment van schrijven van dit artikel (oktober 2021) heeft nog geen enkele zaak gediend.

Al zijn er wel verschillende advocaten geweest die om informatie hebben gevraagd. Ook is onderzocht of het loslaten van de eis dat een van de partijen zijn woonplaats in Gelderland dient te hebben een optie is. Toen op landelijk niveau duidelijk werd dat als gevolg daarvan verschillende regionale experimenten elkaar concurrentie zouden gaan aandoen is dat idee voor de projectperiode van tafel gehaald. Vooralsnog gaan de initiatiefnemers echter onvermoeibaar door met het promoten van deze nieuwe vorm van laagdrempelige en snelle rechtspraak. De Rechtspraak staat achter het initiatief, de rechtbank Gelderland ook, en daarnaast wordt het initiatief via de website van de NMv gepromoot. Het lijkt hiermee slechts een kwestie van tijd eer de eerste zaken zich zullen aandienen. ■

NOTEN

1. L. Combrink, A. Klijn, M. Pel & S. Verberk, *Op maat beslecht. Mediation naast rechtspraak 1999-2009*, Research Memoranda nummer 2 / 2009, Den Haag: Raad voor de rechtspraak 2009.
2. Het projectplan *de Gelderse Deelgeschillenrechter in Familiezaken* is te raadplegen via de website van de NMv: mediatorsvereniging.nl/opinie/5912.
3. www.rechtspraak.nl > De Rechtspraak > Rechtbanken > Rechtbank Gelderland > zie onder Praktisch, Regels en procedures: Deelgeschillenrechter in familiezaken.
4. M. Simon Thomas, 'Maatschappelijk Effectieve Rechtspraak. Bieden 'buurtrechters' effectieve rechtspraak?', *Tijdschrift Conflictantering* 2020/5, p. 34-38.
5. 'Informatie voor verzoekers en MFN-mediators, bemiddelende advocaten en notarissen', te vinden op www.rechtspraak.nl.